

**ONA TILI O‘QITISHNING DOLZARB MUAMMOLARI VA
O‘QUVCHILARDA DAVLAT TILIGA NISBATAN HURMATNI
SHAKLLANTIRISHDA O‘QITUVCHINING AHAMIYATI**

Odamboyeva Aziza Ahad qizi

Ellikqal'a pedagogika fakulteti

O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi talabasi

To‘xtabayeva Venera To‘lqin qizi

Ellikqal'a Pedagogika fakulteti

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi talabasi

Razzoqova Kumush Davlatbay qizi

Ellikqal'a Pedagogika fakulteti

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada mamalakatimizda o‘zbek tilini o‘qitishga e’tibor, o‘zbek tili o‘qitishning dolzarb muammolari, dars jarayonlarini yangi metodlar orqali tashkillashtirishning ijobiy tomonlari haqida hamda maktablarda ona tili darsliklaridagi kamchiliklar va ular

Tayanch tushunchalar: ona tili, darslik, metod, davlat tili, pedagog, qadriyat, lug‘atlar jamlanmasi

Mamlakatimizda ta‘lim tizimiga katta e’tibor qaratilgan. Davlatimiz ertasi bo‘lmish yoshlarni vatanga muhabbat ruhida tarbiyalashda pedagoglarning o‘rni katta. Ayniqsa mamalakatimiz tili bo‘lmish o‘zbek tiliga nisbatan yosh avlod qalbida iftixor, g‘urur uyg‘otishda ona tili o‘qituvchisi katta ahamiyatga ega. Bugungi kunda ona tili va adabiyot o‘qituvchisiga katta talablar qo‘yilgan. Umuman olganda pedagog xodimlar yelkasida katta mas’uliyat bilan yosh avlodni vatanga muhabbat, yurtga sadoqat ruhida tarbiyalashi lozim. O‘tmishda yaratilgan noyob asarlar, xalq qadryatlari haqida tinglagan har bir o‘quvchi qalbida iftixor tuyg‘usini singdira olgan o‘qituvchi eng mahoratli kadrdir. Ona tilimiz haqida Birinchi Prezidentimiz I. A. Karimov shunday degan edilar: "Jamiki ezgu fazilatlar inson qalbiga, avvalo, ona allasi, ona tilining betakror jozibasi bilan singadi. Ona tili - bu millatning ruhidir".[1] Darhaqiqat, har bir inson o‘zining qadim an‘analari, qadryatlarini mujassamlashtirgan tilini sevib ardoqlashi lozim. Shu o‘rinda aytish joizki, Yurtboshimiz Sh. M. Mirziyoyevning "Davlat tili haqida"gi Qonun qabul qilinganligining o‘ttiz yilligini keng nishonlash to‘g‘risida" gi Qarori o‘zbek tiliga bo‘lgan ehtiromning namunasidir.

Ona tili o‘qitishni zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida olib borish va yangi metodlardan foydalangan holda tashkillashtirish bugungi kun talabidir. Ammo ko‘plab maktablarda dars jarayonlari hali ham an‘anaviy tarzda davom etib, eskicha

tarzdan voz kechilmayabdi. Davlat tiliga katta e'tibor qaratilayotgan bir davrda bu kabi ko'plab xato va kamchiliklar ham mavjud. Bular orasida eng dolzarbi bu darslarda shevalardan foydalanishdir. O'qituvchi o'z faoliyati davomida o'quvchilarga o'z shevasida dars o'tishi bu shubhasiz o'quvchining ham o'z shevasida erkin gapirishiga yo'l ochadi. Davlat tilini sof adabiy tilda gapirmasdan o'tish bu katta xatodir. Buni tuzatmasdan turib dars faoliyatini yuritish bugungi zamon talablariga muvofiq kelmaydi

Maktab darsliklarini 5- sinfda to 11- sinfgacha bir-biriga qiyoslab solishtirilsa qoidalarda ko'plab xatoliklar mavjud. Bu xatoliklar o'quvchilarda tilni o'rganish jarayonida qiynalishlariga sabab bo'ladi. Misol uchun, 5-sinf ona tili darsligida gapning ifoda maqsadiga ko'ra turlari to'rt xil deb ko'rsatilgan bo'lsa, 10-sinf ona tili darsligida faqat uchta haqida ma'lumot berilgan. 5-sinf ona tili darsligida ilmiy va kasbiy atamalar deyilgan mavzu bor. 10-sinf ona tili darsligida esa ilmiy atamalar terminlar deb atalyapti.

Yangi yaratilayotgan darsliklardagi berilgan lug'at so'zlar asosida biror bir qo'llanmaning yaratilmaganligi hozirgi maktablardagi eng dolzarb masala sanaladi. 2019-2020- o'quv yili boshida 8-9-sinflarning darsliklari yangilandi. Yangilangan ona tili darsligiga e'tibor bersak, ko'plab matnlar va o'sha matnlar asosidagi lug'atlar berilganligini ko'ramiz. Ba'zi lug'atdagi so'zlarni o'zimiz zo'rg'a topib, o'quvchilarga yetkazamiz. Lekin o'quvchilar bu lug'at so'zlarning ma'nosini qayerdan topishadi? Ularning izlanishlari uchun ham biror bir darsliklarga asoslangan lug'atlar jamlanmasini yaratish vaqti kelmadimikan?[2]

Aynan punktuatsion belgilarni o'rgatishda ham darslikda katta muammolar mavjud. Umumiy darsliklarga e'tibor qaratsak tinish belgilarining ayrimlari haqida oz-ozdan ma'lumot berilgan. Ko'plab tinish belgilari haqida deyarli aytilmagan ham. O'quvchilar ayrim tinish belgilarini qay o'rinda qo'llash haqida qisqacha bo'lsa ham ma'lumotga ega emaslar.

O'zbek tilshunosligidagi asosiy nuqsonlardan biri — til hodisalarini bevosita faktlardan kelib chiqib baholamaslikdir. O'zbek tili hodisalarini yoritish va ta'riflashda bevosita shu til asosidagi tahlildan kelib chiqmay, rus tiliga oid ilmiy adabiyotlar, grammatikalardan nusxa olib, o'zbek tilidan ularga misol keltirish yo'li bilan ish olib borilyapti. Bunday yo'l bilan ishlash o'zbek tilining o'ziga xos xususiyatlarini to'la va to'g'ri yoritishga imkon bermaydi. Chunki o'zbek va rus tillari butunlay boshqa-boshqa turkumga oid tillar bo'lib, tuzilish jihatidan o'ziga xosliklarga ega. Binobarin, rus tiliga oid adabiyotlarda, masalan, kelishikning olti turi qayd etilar ekan, o'zbek tilida ham oltita kelishik bor demasdan, uning nechta ekani va har bir kelishikning mohiyati shu til dalillarining tahlili asosida belgilanishi lozim.[3]

Bilamizki mamalakatimiz ko'p millatli bag'rikeng xalq. Yurtimizda har bir shaxs o'zi istagan tilda bilim olish huquqiga ega. Ota- onalar farzandlarini xohlagan

maktablarida o‘qita oladi. Bugungi kunda rus, o‘zbek, qozoq, turkman, qoraqolpoq va boshqa ko‘plab tillarda dars jarayonlari olib borilmaoqda va bunda o‘zga tilli sinflarda o‘zbek tili davlat tili sifatida o‘qitilib kelinadi. Ammo ayrim bir o‘zga tilli sinflarda o‘zbek tilidan dars jarayonlarining yetarli darajada olib borilmasligi davlat tiliga bo‘lgan e’tiborga zid kelmoqda. Dars jarayonlari qaysi tilga moslashtirilgan sinf bo‘lishidan qat’iy nazar davlat tiliga katta e’tibor qaratmaslik bu til o‘qitishdagi katta xatodir.

Bundan tashqari pedogog xodimlarning yetarli darajada zamonaviy texnologiyalardan xabarsizligi, maktablarning ham texnik dars qurollari bilan ta’minlanmagani ham o‘zbek tilini yetarli darajada o‘rganilishiga to‘sqinlik qiladi. Maktablarda o‘zbek tili o‘qituvchisi darsni o‘tish jarayonida yangi metodlardan foydalanishi, o‘quvchilarni ilg‘orlikka undab, ona tiliga mehrni kuchaytirishi lozim. Ayniqsa o‘quvchilarning boshlang‘ich sinf paytidanoq turli yangi metodlar orqali o‘zlashtirgan bilimlari ongida puxta muhrlanadi. Ona tili o‘qituvchisi dars jarayonida barcha o‘quvchilarning diqqatini o‘ziga qaratgan holda dars jarayonini olib borishi va yosh avlod qalbida davlat tiliga bo‘lgan hurmatni shakllantirishi, ona tiliga nisbatan muhabbatni uyg‘otishi lozim. Chunki o‘quvchida fanga nisbatan qiziqish va mehr o‘qituvchi orqali uyg‘onadi, o‘quvchi fanni o‘qituvchi orqali tushunadi va anglaydi. Shu sababli ham bu borada pedogoglardan katta mahorat va mas’uliyat talab qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I. Karimov ,, Yuksak ma’naviyat-yengilmas kuch “ kitobidan. 2008-y
2. N. Shayxislomov ,, Ona tili fanini o‘qitishning muammolari“ mavzusidagi maqolasidan. Science and Education 2020
3. A. Hojiyevning ,, Muammolar bir talay“ maqolasidan. “Guliston” jurnali 1989-yil 8-son